

Edukacja o Holokauście w Miejskim Gimnazjum nr 2 w Oświęcimiu

di *Joanna Cebulski* e *Katarzyna Strycharska*

Wstęp

W kilkunastoletniej historii Miejskiego Gimnazjum nr 2 szkoła podjęła wiele działań w zakresie edukacji o Holokauście. Tymi doświadczeniami warto podzielić się z innymi, zwłaszcza, iż w III etapie edukacyjnym nie jest łatwo uczyć o Auschwitz i o Holokauście. Przyczyn tego należy upatrywać w założeniach podstawy programowej dla gimnazjum, która przewiduje zagadnienie Holokaustu tylko na lekcjach języka polskiego, a nauczyciel ma do dyspozycji kilka godzin. Jak zatem kształtować pogłębioną refleksję na temat konsekwencji, jakie Holokaust pozostawił w świadomości świadków czasu, a także następnych pokoleń, wykorzystując te kilka godzin? MG2 od wielu lat udowadnia, że jest to możliwe.

W edukacji o Holokauście ważny jest przede wszystkim szeroki wachlarz metod i form, jakie stosują uczący w Miejskim Gimnazjum nr 2, czas, poświęcony uczniom na zaznajomienie ich z tak ważnym tematem oraz pasja i zaangażowanie nauczycieli.

Prezentacja metod i form pracy w zakresie edukacji o Holokauście w MG2

1. Jeden z najważniejszych projektów szkoły rozpoczął się w 2005 roku. MG2 jako jedyna ze szkół oświęcimskich odpowiedziała na zaproszenie Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie, która zaproponowała nam udział w programie **Sprawiedliwi wśród Narodów Świata – Sprawiedliwi wśród Nas**. Założeniem projektu było odnalezienie w mieście osób odznaczonych medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”, przeprowadzenie z nimi wywiadu oraz podjęcie różnych działań związanych z tematyką żydowską,

tematem Holokaustu oraz tolerancją.

- Uczniowie poszukiwali w Oświęcimiu osób, które w czasie II wojny światowej z narażeniem życia mogły pomagać Żydom. Trafili na **relację Pana Józefa Figury**, którego mama w czasie wojny pomagała osobom pochodzenia żydowskiego i między innymi z tego powodu trafiła do niemieckiego obozu pracy. Pan Figura opowiedział o tym w trakcie spotkania w szkole.

- Kolejnym działaniem było przeprowadzenie **wywiadu z Panią Ludwiką Molendą**, jedyną w Oświęcimiu osobą odznaczoną medalem Yad Vashem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”. W trakcie wywiadu uczniowie poznali historię rodziców Pani Ludwiki, którzy uratowali z sosnowieckiego getta małą oświęcimską żydówkę, Hanię Gross, którą przez całą wojnę pod przybranym nazwiskiem „Marysia Molenda” ukrywali w domu w Przeciszowie. Na zdjęciach widzimy Państwa Molendów oraz uratowaną z Holokaustu Hanię Gross. Pani Ludwika Molenda zmarła w 2010r. Zarówno historia Pan Józefa Figury, jak i historia Pani Molendy została opublikowana w monografii **Zapukali do drzwi** wydanej w Warszawie przez stowarzyszenie „Dzieci Holokaustu”.

- Uczniowie biorący udział w projekcie mieli także okazję obejrzeć film **pt. „Ci, którzy przyszli z pomocą”**. Film jest zapisem relacji osób z Małopolski, którzy w czasie wojny ratowali Żydów.

- W trakcie trwania projektu nauczyciele i uczniowie naszej szkoły mogli wziąć udział w **uroczystości wręczenia medalu i dyplomu „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata”** w oświęcimskiej synagodze. Medal był wręczany Państwu Karczewskim, których dziadkowie ukrywali w czasie wojny w swoim domu całą rodzinę żydowską. Przyłócili za to życiem.

- W ramach projektu uczniowie oglądali także wystawę francuskiego artysty Patricka Baily – Cowell’a pt. **Oświęcim 60**, upamiętniającą 60 rocznicę wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau. Wystawa w awangardowy, symboliczny sposób odzwierciedlała dramat więźniów, zwłaszcza dzieci. Młodzież naszej

szkoły wzięła także udział w spotkaniu z artystą, omawiając symbolikę wystawy.

- Młodzież wzięła także udział w corocznym Marszu Żywych.

- Kolejnym spotkaniem zorganizowanym w ramach projektu były **Rozmowy o tolerancji** w Międzynarodowym Domu Spotkań Młodzieży, w czasie których uczniowie Miejskiego Gimnazjum nr 2 poruszali problematykę szeroko rozumianej tolerancji z ówczesnym rzecznikiem praw obywatelskich, prof. Andrzejem Zollem.

Projekt **„Sprawiedliwi wśród Narodów Świata – Sprawiedliwi wśród nas”** :

- stanowił okazję do edukacji dla tolerancji, poszanowania praw i godności człowieka oraz kształtowanie postaw etycznych poprzez ukazanie zachowań szlachetnych i bohaterskich;
- pozwolił uczniom więcej dowiedzieć się na temat kultury i historii Żydów, ze szczególnym uwzględnieniem losów żydów oświęcimskich;
- dał młodzieży Miejskiego Gimnazjum nr 2 możliwość spotkania ludzi, którzy są „żywą historią”;
- zaangażował uczniów w dokumentowanie historii opowiedzianych przez świadków czasu;
- stworzył młodzieży naszej szkoły możliwość uczestnictwa w ważnych wydarzeniach spotkaniach kulturalnych, społecznych oraz historycznych powiązanych z problematyką projektu;
- wzbogacił bazę dydaktyczną Miejskiego Gimnazjum nr 2;
- zakończył się ogólnopolską prezentacją w Synagodze Nożyków w Warszawie oraz opublikowaniem historii oświęcimskich świadków czasu w książce pt. **Zapukali do drzwi wydanej w 2010 r.**

1. Spotkania ze świadkami czasu to kolejny element edukacji o Holokauście. Są one organizowane w naszej szkole od wielu lat i stanowią niezwykłą okazję poznania żywej historii. Na zdjęciach widzimy świadków czasu, którzy zechcieli podzielić się z nami swoimi przeżyciami:

- Pan August Kowalczyk – spotkanie w marcu 2006;
- Pan Tadeusz Sobolewicz - marzec 2006;
- Pan Henryk Mandelbaum – październik 2006;
- Pan Kazimierz Piechowski – maj 2009;
- Pan Kazimierz Smoleń – wrzesień 2009;
- Pani Wanda Sawkiewicz – czerwiec 2010;
- Pani Zofia Łyś – styczeń 2011;
- Pan Marian Wach – styczeń 2011;
- Pani Halina Birenbaum – marzec 2011, 2012 oraz 2013
- Pan Eugeniusz Daczyński –marzec 2011. Pan Daczyński nie jest byłym więźniem KL Auschwitz-Birkenau, ale mieszkańcem Oświęcimia, który pamięta czasy, kiedy Żydzi zamieszkiwali Oświęcim.

Zarówno nauczyciele Miejskiego Gimnazjum nr 2 jak i uczniowie biorą także udział sesjach edukacyjnych, konferencjach oraz spotkaniach ze świadkami historii organizowanymi przez Międzynarodowe Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście.

Te spotkania, sesje i konferencje:

- rozszerzają wiedzę młodzieży na temat Holokaustu, literatury obozowej oraz różnych tekstów kultury dotyczących KL Auschwitz-Birkenau oraz praw człowieka;
- ukazują problematykę Shoah z różnych perspektyw, przez co możliwe jest głębsze zrozumienie przyczyn Zagłady;
- edukują w zakresie tolerancji i poszanowania praw człowieka;
- pozwalają młodzieży usłyszeć jednostkowe historie świadków Holokaustu, które uzmysławiają ogrom tragedii i cierpienia narodu żydowskiego w czasie II wojny światowej;
- stanowią punkt wyjścia do pogłębionej refleksji nad przyczynami, które do-

prowadziły do zbrodni Shoah w XX wieku oraz gwałcenia praw człowieka w XXI wieku.

1. Od wielu lat nasze gimnazjum brało udział w ogólnopolskim projekcie ***Auschwitz a moja ziemia. Historia i pamięć po latach*** organizowanym przez Międzynarodowe Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście oraz Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży. Projekt polegał na studyjnej wizycie Muzeum Auschwitz-Birkenau, a następnie udziale w konkursie, w którym uczniowie mieli za zadanie napisać pracę literacką lub historyczną bądź wykonać fotografie związane z danym tematem. Od wielu lat szkoła osiągała ogromne sukcesy w tym projekcie. W ubiegłym roku I miejsce w kategorii prac artystycznych zdobyła uczennica Miejskiego Gimnazjum nr 2, która przygotowała komiks na podstawie historii opowiedzianych przez Bogusława Bartnikowskiego pt. *Dzieciństwo w pasiakach*. Drugie miejsce w kategorii literackiej zdobyła także uczennica naszej szkoły. Tym razem doceniono pamiętnik pisany z dwóch perspektyw - dziecka w Auschwitz oraz współczesnej nastolatki. Udział uczniów w projekcie *Auschwitz a moja ziemia. Historia i pamięć po latach* obok wymiernych efektów w postaci nagród i wyróżnień uzmysłowił uczniom, jak ważna jest edukacja o Holokauście nie tylko dla samej wiedzy o tym, co wydarzyło się ponad 70 lat temu, ale przede wszystkim dlatego, by nigdy więcej podobna tragedia się nie wydarzyła. Niestety, w tym roku szkolnym nie wznowiono tego projektu.

2. Edukacja o Holokauście w naszej szkole łączona jest z **szeroko pojętą problematyką praw człowieka**. Podejmujemy się zatem projektów, które angażują uczniów w poznanie historii ludzi, którzy również po II wojnie światowej musieli stawić czoło złu, ograniczeniu wolności i łamaniu praw człowieka. W ubiegłym roku uczniowie MG2 wzięli udział w programie koordynowanym przez Centrum Edukacji Obywatelskiej „Opowiem ci o wolnej Polsce”. Program przeznaczono dla uczniów szkół ponadpodstawowych, a jego głównym celem jest przekazanie uczniom wiedzy na temat najnowszej historii Polski oraz rozbudzenie wśród młodzieży zainteresowania historią lokalnej społeczności i własnego regionu, a także budowanie więzi młodych ludzi z miejscem ich pochodzenia

oraz dziedzictwem kulturowym. Równie ważne było zwrócenie uwagi na ideały, którymi kierował się bohater naszego projektu: niezgoda na krzywdę innych, odwaga cywilna, skromność w czynieniu tego, co uczynić należy, umiejętność sprzeciwiania się złu, nawet z narażeniem życia oraz kierowanie się w życiu jasnymi wartościami. W ramach tego projektu uczniowie naszej szkoły przeprowadzili wywiad z Panem Krzysztofem Młodzikiem, emerytowanym górnikiem, który w 1981 r. wziął udział w tzw. „najdłuższej szychcie”, czyli strajku w kopalni Piast w Bieruniu koło Oświęcimia. Protest ten rozpoczął się 13 grudnia 1981 r. i był wyrazem niezgody na wprowadzenie w Polsce stanu wojennego. Inne działania podjęte przez młodzież to:

- prowadzenie bloga poświęconego realizacji projektu
- udział nauczyciela i uczniów w **Międzynarodowym Spotkaniu Młodzieży w ramach Festiwalu Filmowego *One World Human Rights*** organizowanego przez czeską fundację *Clovek w tisni*, w czasie którego MG2 miało okazję zaprezentować efekty pracy nad projektem oraz podzielić się swoimi doświadczeniami w zakresie edukacji o prawach człowieka
- spisanie historii Pana Młodzika oraz nagranie filmu pt. „Wolność jest w nas”.

Projekt *Opowiem Ci o wolnej Polsce:*

- przekazał młodzieży wiedzę na temat łamania praw człowieka w PRL-u;
- dał uczniom możliwość opowiedzenia uczniom historii naszego bohatera również poza granicami kraju,
- rozbudził u młodzieży zainteresowanie najnowszą historią Polski oraz historią regionu ze szczególnym uwzględnieniem bohaterów wolnej Polski;
- zaangażował uczniów w działania artystyczne i stał się inspiracją prac literackich oraz innych kreatywnych działań (wystawa, artykuły, blog, film);
- zakończył się prezentacją w Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie.

3.Miejskie Gimnazjum nr 2 próbuje także artystycznie opowiadać o Zagładzie.

Spektakle teatralne związane z tematyką Holokaustu oraz II wojny światowej przeznaczone dla młodzieży szkolnej oraz społeczności lokalnej, realizowane przez Miejskie Gimnazjum nr 2:

- poszerzają wiedzę odbiorców na temat historii Zagłady oraz II wojny światowej;
- w symboliczny sposób mówią o cierpieniu ofiar Holokaustu i wojny i stanowią próbę refleksji nad ciemną stroną natury ludzkiej;
- poprzez różne środki wyrazu artystycznego wywołują różne emocje i wzruszenie publiczności;
- ukazują współistnienie w Polsce na przestrzeni wieków dwóch kultur – żydowskiej i polskiej.

Spektakle teatralne Miejskiego Gimnazjum nr 2 goszczą na deskach OCK w Oświęcimiu, w Centrum Żydowskim oraz w samej szkole. Przez ostatnie 4 lata zrealizowaliśmy takie przedsięwzięcia artystyczne jak:

–Czerpiąc z przeszłości budujemy przyszłość. Celem tej inicjatywy było uczczenie 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej oraz współpracy Oświęcimia z miastami partnerskimi, szczególnie z Niemiec: Kerpen i Breisach. Najważniejsze w przedstawieniu było upamiętnienie tragicznej daty 1.09.1939 oraz następstw, jakie pociągnął za sobą wybuch II wojny światowej. Spektakl skierowany był do oświęcimian oraz gości przebywających w naszym mieście z okazji Dnia Miasta Oświęcim.

- **Przy szabasowych świecach.** Spektakl przeznaczony był dla uczniów oświęcimskich szkół i ich rodziców oraz lokalnej społeczności w ramach obchodów Dnia Pamięci o Holokauście i Przeciwdziałaniu Zbrodniom Przeciwko Ludzkości. Celem przedstawienia, którego aktorami byli uczniowie Miejskiego Gimnazjum nr 2, było paraboliczne opowiedzenie trzech krótkich historii dotyczących różnych etapów dziejów Żydów

na tle wojennej i komunistycznej Polski oraz w odniesieniu do współczesności. Poprzez ukazanie jednostkowych losów polskich Żydów możliwe było wczucie się widzów w sytuację poszczególnych postaci i zrozumienie kontekstu historycznego, towarzyszącego rozwojowi stosunków polsko-żydowskich. Obecna tematyka spektaklu, wydarzenia marca 1968 r. w Polsce oraz dzisiejszych relacji Polski i Izraela pozwoliła na zasygnalizowanie najważniejszych momentów w naszej wspólnej historii oraz przypomniła kulturę, która istniała w Polsce od wieków, a której już nie ma.

- ***Jesienne impresje*** to spektakl, który został wystawiony w OCK 14 października ubiegłego roku. Było to wyjątkowe widowisko o naszym mieście – miejscu, dla nas niezwykle ważnym. W tym przedstawieniu chcieliśmy przypomnieć, że Oświęcim jeszcze nie tak dawno, jakby przed chwilą, był domem dla ludzi wielu kultur – dla Żydów, Romów, Niemców, Polaków. W spektaklu wykorzystano zdjęcia z zasobów Centrum Żydowskiego w Oświęcimiu.

1. Od września tego roku szkolnego w Miejskim Gimnazjum nr 2 wprowadzono innowację pedagogiczną ***Edukacja regionalna w aspekcie wielokulturowości Oświęcimia***. Inspiracją do napisania innowacji były wieloletnie doświadczenia Miejskiego Gimnazjum nr 2 w zakresie edukacji regionalnej oraz realizacji projektów edukacyjnych dotyczących wiedzy o kulturze i historii naszego miasta i okolic, takich jak *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata – Sprawiedliwi wśród Nas, Auschwitz a moja ziemia. Historia i pamięć po latach, Powojenne losy dzieci Holokaustu*. Program realizowany jest równolegle na lekcjach języka polskiego i języka angielskiego podczas trzyletniego cyklu w ramach 4 godzin dodatkowych w trzyletnim cyklu nauczania w gimnazjum. Zasadniczym celem tej innowacji jest kształtowanie w dzieciach poczucia własnej tożsamości, przy jednoczesnej postawie zaangażowania się w życie własnego środowiska oraz autentycznego

otwarcia się na inne społeczności kultury. Inne cele, jakie przyświecały stworzeniu programu tom. in. kształtowanie postaw patriotycznych związanych z tożsamością i dziedzictwem regionalnym, kształtowanie postawy tolerancji wobec różnorodności i odmienności kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem kultury żydowskiej i romskiej oraz edukacja o historii Oświęcimia. Realizacja innowacyjnych treści odbywa się także poprzez szeroko pojętą współpracę z Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau, Centrum Żydowskim w Oświęcimiu, Stowarzyszeniem Romów w Polsce, Towarzystwem Miłośników Ziemi Oświęcimskiej, Oświęcimskim Centrum Kultury, Miejską Biblioteką Publiczną. Zakres działań podjętych w ramach innowacji obejmuje również wycieczki tematyczne po Ziemi Oświęcimskiej, do zamku oświęcimskiego oraz nawiązanie współpracy z przedstawicielami kultury romskiej i żydowskiej w celu bezpośredniej wymiany doświadczeń między nauczycielami i uczniami. Innowacja *Edukacja regionalna w aspekcie wielokulturowości Oświęcimia* zyskała pozytywną opinię Centrum Żydowskiego oraz Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau. Program został także przedstawiony prezesowi Stowarzyszenia Romów w Polsce, panu Romanowi Kwiatkowskiemu. Efekty innowacji to przede wszystkim zaangażowanie się uczniów w życie własnego środowiska, autentyczne otwarcie na inne społeczności i kultury miasta Oświęcim, budzenie uczuć patriotycznych względem Małej Ojczyzny, zacieśnienie współpracy z instytucjami i środowiskiem Oświęcimia oraz poznanie historii i obyczajowości Oświęcimia. W tym roku szkolnym klasa z innowacją ***Edukacja regionalna w aspekcie wielokulturowości Oświęcimia*** zaangażowała się w międzynarodowy projekt *Krokus*, który polega na poznawaniu historii i tradycji narodu żydowskiego od czasów najdawniejszych aż po historię Holokaustu, ze szczególnym uwzględnieniem losów dzieci. W ramach projektu uczniowie zasadzili setki krokusów, które upamiętniają tragedię najmłodszych ofiar Zagłady.

2. Ważnym aspektem edukacji o Holokauście w naszej szkole jest podjęcie międzynarodowej współpracy ze szkołami w Ballan-Mire (Francja), Hugo

Hoefler Real Schule (Niemcy) oraz ze szkołą w Asyżu, Włochy. W trakcie wizyt uczniów z wymienionych szkół w naszym mieście, młodzież nie tylko wspólnie zwiedza muzeum Auschwitz-Birkenau, ale także bierze udział w warsztatach edukacyjnych, konferencjach i prezentacjach, które:

- przedstawiają partnerom naszej szkoły historię naszego miasta w kontekście jego wielokulturowości;
- prezentują współistnienie kultury polskiej oraz żydowskiej w Oświęcimiu;
- ukazują współczesny Oświęcim jako miasto pełne życia, ale nie odcinające się od tragicznej historii Auschwitz;
- udowadniają, że Oświęcim jako miasto i Miejskie Gimnazjum nr 2 w Oświęcimiu przekazują wiedzę o Holokauście i Auschwitz na różne sposoby;
 - poszerzają wiedzę naszych europejskich przyjaciół na temat Zagłady;
- stanowią element edukacji dla tolerancji.

8. Inne przedsięwzięcia i inicjatywy Miejskiego Gimnazjum nr 2 w zakresie edukacji o Holokauście oraz tradycji, kultury i historii Żydów to:

- Obchody Roku Witolda Pielckiego;
- Warsztaty w Centrum Żydowskim w Oświęcimiu;
- Spotkania Dyskusyjnego Klubu Książki, w czasie których omawiana jest literatura podejmująca tematykę Holokaustu;
- Tydzień Kultury Żydowskiej obejmujący m. in. wystawę „Pamięć zaklęta w przedmiocie”, degustację kuchni żydowskiej oraz wystawę fotograficzną „Auschwitz w moich oczach”, konkurs historyczny pt. „ Życie oświęcimskich Żydów do 1939 r.”, a także konkurs plastyczny pt. „Święta i tradycje żydowskie”.

Podsumowanie

Przedstawione metody i formy pracy oraz inicjatywy podejmowane przez nauczycieli i uczniów Miejskiego Gimnazjum nr 2 to tylko wycinek naszej szkolnej rzeczywistości. Nie sposób wymienić wszystkich przedsięwzięć i projektów, które MG2 zrealizowało na przestrzeni kilku lat. Jednak nie chodzi przecież o statystyki i rywalizację „na ilość projektów”. Najważniejsze

w edukacji o Holokauście jest codzienne uwrażliwianie na zło, nietolerancję, inność oraz przekazywanie wiedzy o historii Zagłady. Młodzież musi mieć świadomość przeszłości, aby zrozumieć teraźniejszość i odważnie patrzeć w przyszłość. To zadanie należy właśnie do nas, nauczycieli. Szczególnie istotnie jest to w kontekście miasta, w którym nasi uczniowie żyją, w Oświęcimiu.

Dzisiejsza młodzież jest jednak wymagającym partnerem. Oczekuje od nas, nauczycieli, tego samego, co nam oferuje – kreatywności, zaangażowania, chęci do działań. Dlatego obok tradycyjnych lekcji i zajęć pozalekcyjnych uczniowie chętnie biorą udział w projektach, wydarzeniach kulturalnych, konferencjach, sesjach edukacyjnych oraz happeningach i warsztatach.

Istotnym elementem edukacji o Holokauście jest wprowadzenie uczniów w tematykę łamania praw człowieka, także w odniesieniu do historii najnowszej – zarówno polskiej, jak i powszechnej. Aby tragedia Auschwitz była obecna w świadomości młodych ludzi, konieczne jest ciągłe czuwanie i pokazywanie młodzieży, co w naszej rzeczywistości wymaga naprawy. Zatem to do nas, nauczycieli i pedagogów, należy wpojenie uczniom przekonania, że świat można zmienić, można naprawiać. Ale aby tego dokonać, potrzebna jest wiedza – wiedza o historii, a przede wszystkim jej tragicznych kartach, takich jak Holokaust i Auschwitz.